

کتابخانه (مکتب) (۱۷۰۰) (۲۵)

ادبیات عرفانی (۴)

خورشید ربّانی

ماتیکانی درباره احوال و آرای شمس تبریزی

غلامرضا خاکی

سرشناسه: خاکی، غلامرضا، ۱۳۴۲ - | عنوان و نام پدیدآور: خورشید ربتانی: ماتیکانی درباره احوال و آرای شمس تبریزی / غلامرضا خاکی. | مشخصات نشر: تهران: شرکت همرخ نگاشت، ۱۴۰۳. | مشخصات ظاهری: ۲۳۲ ص. شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۱۳۸۴-۵-۸ | وضعیت فهرست نویسی: فیبا | عنوان دیگر: ماتیکانی درباره احوال و آرای شمس تبریزی. موضوع: شمس تبریزی، محمد بن علی، ۶۵۸۲-۶۶۲۵ ق. -- نقد و تفسیر -- مولوی، جلال‌الدین محمد بن محمد، ۶۰۴ - ۶۶۷۲ ق. -- شعر فارسی -- قرن ۷ ق. -- تاریخ و نقد زده بندی کنگره: PIR5۲۳۲ | م | زده بندی دیویی: ۱۴۱/۳۷ | شماره کتابشناسی ملی: ۹۸۳۷۶۳۰

خورشید ربتانی

ماتیکانی درباره احوال و آرای شمس تبریزی

نویسنده: غلامرضا خاکی

خوشنویسی: مجتبی ایزدفر

چاپ: پردیس دانش

نوبت چاپ: اول، زمستان ۱۴۰۳

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۱۳۸۴-۵-۸

شمارگان: ۱۵۰ نسخه

قیمت: ۲۳۰,۰۰۰ تومان

کلیه حقوق برای انتشارات همرخ نگاشت و مؤلف محفوظ است.

نشانی: تهران، خیابان انقلاب، خیابان فخر رازی، خیابان وحید نظری، پلاک ۸۲، واحد ۸

تلفن: ۰۲۱-۶۶۹۷۳۷۶۶ و ۰۹۱۰۳۳۰۳۸۸۲ وبسایت: www.hamrokh.com

کاغذ این کتاب از منابع جنگلی مدیریت شده و تجدیدپذیر تهیه شده است.

فهرست

- پیشنگاشت..... ۹
- « گفتار یکم: شمس تبریز، کیستی تو؟..... ۱۹
- شمس که بود؟..... ۱۹
- از که پرسم وصف حسنت؟..... ۲۰
- مقالات شمس تبریزی چه ویژگی‌هایی دارد؟..... ۲۰
- در غزلیات، شمس چگونه معرفی می‌شود؟..... ۲۲
- در فیه مافیه اشارتی به شمس هست؟..... ۲۲
- در آثار سلطان ولد چه نشانی از شمس هست؟..... ۲۳
- آیا در مناقب العارفین به شمس پرداخته شده؟..... ۲۳
- سپهسالار در رساله شمس را چگونه دیده؟..... ۲۴
- کتاب‌های مناقبی چه ویژگی‌هایی دارند؟..... ۲۵
- کتاب‌های منقبتی چه چالش‌هایی دارد؟..... ۲۶
- فهم متون منقبتی به چه عواملی وابسته است؟..... ۲۶
- آیا منابع شناخت شمس اعتبار یکسان دارند؟..... ۲۷
- آیا خوانش منابع تنها راه شناخت شمس‌اند؟..... ۲۸
- « گفتار دوم: آفتابی ز مشرق‌ها برون..... ۳۱
- شمس از زادگاه خود چه اطلاعاتی داده است؟..... ۳۱
- آیا کامل تبریزی همان شمس است؟..... ۳۳
- کار و پیشه شمس چه بود؟..... ۳۴
- پیران و استادان شمس چه کسانی بودند؟..... ۳۵
- شمس پیش از ورود به قونیه کجا بود؟..... ۳۶
- شمس چه زمانی وارد قونیه شد؟..... ۳۷
- آیا شمس و مولانا با هم آشنایی داشتند؟..... ۳۹
- چرا شمس از قونیه برای بار اول غیبت نمود؟..... ۴۱
- شمس چه موقع بازگشت؟..... ۴۲
- دیدگاه شمس دربارهٔ تأهل چه بود؟..... ۴۳
- ماجرای ازدواج شمس چه بوده است؟..... ۴۳
- سرنوشت ازدواج شمس چه می‌شود؟..... ۴۴
- چه زمانی شمس برای همیشه غیبت کرد؟..... ۴۵
- راز غیبت همیشگی شمس از قونیه چه بود؟..... ۴۸
- مزار شمس کجاست؟..... ۵۰
- ناقدان و مخالفان شمس چه کسانی هستند؟..... ۵۲
- چه اتهام‌هایی بر شمس وارد می‌کنند؟..... ۵۲
- دلایل و انگیزه‌های اتهام به شمس چیست؟..... ۵۳
- مأموریت شمس چه تأثیری بر داوری دربارهٔ او دارد؟..... ۵۵
- آشنایی با زیست درویشانه به فهم شمس کمک می‌کند؟..... ۵۶
- آیا کم‌توجهی به ساختار زبان گفتاری در سوء فهم از کلام شمس اثر دارد؟..... ۵۷
- عدم توجه به زمانه شمس در داوری نسبت به او چه تأثیری دارد؟..... ۵۷
- آیا شمس زبان تند و گزنده‌ای داشته است؟..... ۵۸
- « گفتار سوم: درویش پرنده..... ۵۹
- پیشینهٔ اصطلاح درویش در فارسی چیست؟..... ۵۹
- آیا شمس خود را درویش نامیده یا عارف؟..... ۶۰
- شمس: ولی حق؟..... ۶۳
- آیا شمس با تعبیر خط سوم از خود یاد کرده؟..... ۶۴
- خط سوم بر چه مبنایی ساخته شده؟..... ۶۵
- چه تفسیری می‌توان از خطاطی در نگاه شمس داشت؟..... ۶۵
- آیا درویش همان سالک آرمانی است؟..... ۶۷

آیا در منظر شمس ادراک فیلسوفان محدود به

علیت است؟ ۱۷۸

آیا شمس به دیدارهایش با فیلسوفان نیز اشاراتی

کرده؟ ۱۷۹

آیا شمس از فیلسوفان دفاعی کرده است؟ ۱۸۰

شمس از نقدهای گزنده و ویرانگر خود بر

فیلسوفان چه نتیجه‌هایی می‌گیرد؟ ۱۸۰

شمس چگونه مفتران (متکلمان) را ارزیابی

می‌کرده است؟ ۱۸۱

آیا در مقالات مواردی از تفسیرهای تأویل‌گرایانه

شمس نقل شده است؟ ۱۸۳

شمس برای فهم درست قرآن چه توصیه‌ای

می‌کند؟ ۱۸۶

آیا شمس پیشینه ققمزوهی هم داشته است؟ ۱۸۶

نقد شمس بر فقه، ناظر بر چه مواضعی است؟ ۱۸۸

آیا نقدهای شمس را باید تقی فقه و فقهائیت

پنداشت؟ ۱۸۹

آیا شمس با دور شدن از فضای فقیهان،

دیدگاهش به زبان عربی نیز تغییر می‌کند؟ ۱۹۰

از نقدهای شمس بر صوفیان و متکلمان و

فیلسوفان و فقیهان چه نتیجه‌هایی می‌توان

گرفت؟ ۱۹۱

« گفتار نهم: شیخ مثنوی، جانشین شمس ۱۹۳

زمینه‌های تاریخی سرودن مثنوی چیست؟ ۱۹۳

منظور شمس از این که سخنان من به طالبان

حقیقت می‌رسد چیست؟ ۱۹۴

آیا شمس به کسی خرقه جانشینی داد؟ ۱۹۵

آیا مولانا برای خرقه‌پوشی صحبت شرطی

گذاشته؟ ۱۹۸

نظر شمس درباره سخن گفتن مولانا چیست؟ ۱۹۹

آیا شمس به مردم قوی‌ه نیز تعلیماتی می‌داده؟ ۲۰۰

مولانا خاستگاه سخن خود را چگونه ارزیابی

می‌کرد؟ ۲۰۲

آیا مولانا سخن خود را نیز به چیزی تشبیه کرده؟ ۲۰۴

آیا مولانا به شعرسرایی متمایل بود یا از سر تکلیف

شعر می‌سرود؟ ۲۰۵

چرا با این که مولانا از شعر و شاعری بیزار بود،

شعر می‌سرود؟ ۲۰۷

مثنوی چه نسبتی با افکار شمس دارد؟ ۲۱۱

شمس چرا سخن خود را می‌شکست؟ ۲۱۲

چرا مولانا در دفترهای میانی به بعد مثنوی، نام

شمس را پنهان کرد؟ ۲۱۸

از راهبرد مولانا در پنهان‌سازی نام شمس چه

برداشت‌هایی می‌توان کرد؟ ۲۱۸

مولانا، مأموریت سخن‌گویی از سوی شمس را در

چند مرحله انجام داد؟ ۲۲۰

پذیرش روایت اصلاح مثنوی توسط خود مولانا با

چه موانعی روبه‌رو است؟ ۲۲۶

مولانا برای دلیل توقف سرودن مثنوی چه پاسخی

به فرزندش می‌دهد؟ ۲۲۷

منابع ۲۲۹

برای آگاهی از مطالب و مستندات بیشتر،

این کد (رمزینه) را اسکن کنید.

پیشنگاشت

ای ضیاء الحق حسام الدین دل
کی توان اندود خورشیدی به گیل

در سه دهه اخیر بازار سخنوری و قلمزنی درباره شمس و مولانا رونق یافته است. در این میان دو رمان جذاب در ایران منتشر شد که با استقبال چشمگیر و غیرقابل انتظار خوانندگان روبه رو شد. اولی کتاب کیمیا خاتون بود و دیگری ملت عشق. این دو کتاب به رغم برخورداری از ارزش ادبی و نوآوری تکنیکی با طرح سخن های بی سند و خیالی موجب بداندیشی و آشفتگی ذهن ساده اندیشان نسبت به پیران تبریز و بلخ شدند.^(۱)

کتاب اول بیشتر تخریب شخصیت و زندگی شمس را نتیجه داد و دومی هم تعالیم شمس را به سطح جمله های ادبی غیرمستند و نادقیق در قالب چهل قاعده فروکاست. نگارنده در کتاب کیمیا پرورده حرم مولانا، کتاب کیمیا خاتون را نقد کرد و در کتاب خرقه صحبت هم کوشید تا نشان دهد نباید شعاع دایره پیام های پیرتبریز را این جمله های سطحی دانست که در کتاب ملت عشق آمده بلکه باید تعالیم شمس را بسیار عمیق تر و فراتر و دقیق تر از قواعد ادبی و رمانتیک قلمداد کرد.

این رمان ها فراتر از لذت دهی روانی و پر کردن اوقات خالی، در مجموع مایه آن شده اند تا مجموعه ای از اتهامات و انتقادهای بر شمس و مولانا باریدن گیرند چه بسا باعث شده تا هرکسی برای خود، شمس خیالی بسازد و انواع و کلاهی

مدافع حقوق زنان نیز پدیدار شوند و شمس را به اتهامات واهی محکوم کنند.^۱ ساده‌اندیشان مغلطه‌ای که با این دو کتاب می‌کنند این است که تالب به نقد آنها گشوده می‌شود می‌گویند اینها که رمان هستند و کتاب عرفانی و تاریخی نیستند، اما همزمان با استفاده از مطالب همین کتاب‌ها درباره‌ی این بزرگان داوری می‌کنند.^۲ کوتاه سخن آن که اوضاع به گونه‌ای شده است که به قول خاقانی نزد بسیاری «این شمس در کسوف شده، آن ماه در غمام».

واقعیت یا خیال؟

پیدا است نمی‌توان قوه‌ی خیال را درباره‌ی شخصیت‌های تاریخی زندانی کرد، اما باید دانست پذیرفتن هر خیالی درباره‌ی بزرگان می‌تواند مایه‌ی امیدواری، ناامیدی، تنفر و دل‌بستگی نسبت به آنان شود. باری هر کس با تخیل آزاد خویش، مجاز است هر چیز را آنگونه که دوست دارد تصور کند یا درباره‌ی شخصیت‌ها، هرگونه داوری داشته باشد. یک هنرمند می‌تواند رمانی خیال‌انگیز بنویسد و در آن به جای قهرمانان خود ساخته‌ی خویش بیندیشد، سخن بگوید و عمل کند. اما وقتی پای حقیقت در میان می‌آید این پرسش اخلاقی مطرح می‌شود که آیا چند و چون خیال‌ورزی درباره‌ی انسان‌هایی که نزد دیگران مقدس و الگو و ولی خدا پنداشته می‌شوند نیز مانند هر شخصیت تاریخی دیگری است؟ آیا خیال‌پردازی درباره‌ی بزرگان آیینی نباید محدود به مستندات تاریخی باشد؟ آیا این خلاف اصول اخلاق پژوهشی نیست اگر به کسانی نسبت‌هایی بدهیم که هیچ سند دقیق و روشنی برای آنها وجود ندارد؟ آیا می‌توان احترام و علاقه‌ی مردم را "اسب تروای سربازان خیال" خود بسازیم تا به حصار باور آنان داخل شویم؟ آیا آزادی بیان به معنای نادیده گرفتن مرزهای ادب برای ورود به حوزه‌ی شخصیت‌های مورد احترام دیگران است؟...

۱. نک: خاکی، غلامرضا (۱۴۰۲) شمس در کسوف. تهران: همرخ

۲. نک: گزارش نشست هفتگی نقد و بررسی کتاب ۱۶ آذر ۱۳۹۵ در: <http://bookcity.org>